

POSUDEK OPONENTA HABILITAČNÍ PRÁCE

Masarykova univerzita

uchazeč

Habilitační práce

oponent

pracoviště oponenta / instituce

Mgr. Otakar Kirsch, Ph.D.

Mezi teorií, praxí a ideologií. K vývoji speciálních muzeologií v českých zemích v letech 1948–1989

Doc. PhDr. Pavel Šopák, Ph.D.

*Fakulta architektury Vysokého učení technického v Brně
Slezské zemské muzeum*

Otakar Kirsch: Mezi teorií, praxí a ideologií. K vývoji speciálních muzeologií v českých zemích v letech 1948–1989

Otakar Kirsch je coby překladatel habilitační práce znám řadou prací z oblasti historické muzeologie, reflektujících především muzea v německojazyčné společnosti Moravy se zvláštním důrazem na charismatickou osobnost Julia Leischinga, ředitele uměleckoprůmyslového muzea v Brně. Z Kirschových knižních monografií a studií, otištěných v časopisech a ve sbornících, v nichž je daná problematika řešena, vystupuje nápadně snaha překonat hluboce – a často ke škodě věci – zažitý kronikářský způsob psaní o muzeích, muzejnících, o akviziční činnosti muzeí, o výstavách apod.; v badatelské práci Otakara Kirsche jsou *muzeum* a jeho *sbírky, muzejní program* a v neposlední řadě odborný pracovník činný v muzeu (muzejník) systematicky tematizovány ve snaze postihnout specifičnost muzejnictví jako intelektuální činnosti. Paralelně se zájmem o německé muzejnictví Moravy (ale ovšemže s výraznými přesahy směrem do Rakouska, Čech, Slezska, jak to odpovídá geopolitické situaci střední Evropy před rokem 1918) jej zajímala situace „československého“ muzejnictví v období 1948–1989. A právě k tomuto specifickému údobí míří také předložená habilitační práce.

Již v prvním tematickém okruhu, jež řešil v pozoruhodné monografii *(Po)zapomenutí nositelé paměti: německé muzejnictví na Moravě* (2014), se objevila problematika muzeologie jako specifické intelektuálně-kreativní činnosti; v předložené práci se tak děje opět, ovšemže ve zcela proměněných kulturně-politických souvislostech a s nápadným důrazem na autonomizaci této

činnosti. Je pozoruhodné, že paralelně ve dvou odlišných prostředích při znalosti odlišného materiálu jako nezbytného východiska reflexe muzejního fenoménu je vznesena otázka, nebo spíše požadavek, zdali je muzeologie vědou či snad zdali by se jí měla stát. Téma habilitační práce je tedy nejen pro daný obor relevantní, ale přímo klíčové; ostatně tento způsob tázání nemůže práce Otakara Kirsche nesledovat již s ohledem k tradici brněnské muzeologie zejména 60. let 20. století, která je – a je to jistě paradox – nepoměrně více reflektována v zahraničí než v domácím prostředí.

Tím se dostávám k otázce přínosu a srovnání práce s badatelským okolím domácím i zahraničním: práce Otakara Kirsche – a nejen předložená habilitační práce, nýbrž celá jeho publikační aktivita – nemá v českém prostředí analogii nepochybně právě proto ne, že není mnoho pracovišť, kde by se muzeologie rozvíjela na takové úrovni, jak se děje na FF Masarykově univerzity v Brně, a otázky, jež s touto intelektuální aktivitou souvisejí, se skutečně vážně a odpovědně řešily jedině zde. Něco jiného jsou dějiny sběratelství, rozvíjené na katedrách dějin umění, nebo v poslední době publikace vydané pracovníky Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze, které míří k výtvarné kritice a výtvarné publicistice zejména s akcentem k současnému umění, ale to vše je něco jiného, než historická muzeologie, jak se definuje badatelskou prací Otakara Kirsche. Existují určité analogie zejména v německém prostředí – tam je základem typologie muzeí a konkrétní manifestace abstraktních muzejních typů, naproti tomu v polské muzeologii byl vždy kladen větší důraz na sociologické aspekty muzejní aktivity. Nicméně je až pozoruhodné, že právě tento aspekt – mezinárodní postavení brněnské muzeologické školy v její specifičnosti – je sice připomínán (zvláště při jubilejních příležitostech), avšak nikoliv analyzován.

V názvu práce se skrývá klíčová otázka po vztahu muzea a vědy. Tento spletitý, problematický vztah se zdá být dnes minulostí – muzea jsou dnes v převážně většině citovaných definic brána za ohniska specifických intelektuálních a tvůrčích aktivit, které sice mají usnadnit porozumění světu a postavení člověka v něm (nebo dokonce jsou degradována na volnočasová zařízení, jejichž úspěšnost je měřena množstvím návštěvníků), ale – co se týče se vztahu k vědě – nejsou jejich definice odvozovány z potenciální vědeckovýzkumné aktivity, nýbrž z maximální možné popularizace vědeckých poznatků a jejich srozumitelného podání co širšímu okruhu lidí, včetně dětí (tento trend se nepochybně podepisuje i na důrazu na muzejní pedagogiku, jež sledujeme jak

v samotných muzeích zřizováním edukačních oddělení, tak ve vysokoškolském prostředí zaváděním adekvátních studijních programů). S prací Otakara Kirsche se objektivně vracíme před tento dnešní stav: do doby, kdy se muzea v poúnorovém Československu ocitla na rozcestí. Jiří Neustupný plédoval pro prohloubení vztahu muzea a vědy, přičemž prostředníka spatřoval v kodifikaci speciálních muzeologií jako metodických nástrojů, umožňující muzeím plnit funkce badatelského pracoviště, aniž by přestalo být muzeem. Tak tomu bylo – a zčásti také stále je – v případě „psané“ historie i historických věd beroucí za východisko hmotné prameny (archeologie, etnografie, dějiny umění). Otakar Kirsch ještě sleduje literaturu (myšleno beletrii), která je již specifická tím, že hmotný artefakt je u ní pouze mediem (muzea chápeme jako místa koncentrace právě hmotných památek, pak by literární muzeum bylo de facto sbírkou těchto médií – rukopisů, strojopisů, náčrtů i finálních podob textů – a případě dalších hmotných památek, jež by se týkaly života původců těchto), avšak uměleckost literatury se může uplatnit až s realizací textu četbou, recitací, hereckou interpretací. Muzeum je historickým fenoménem, a tak jestliže dneska se uvažuje o konceptu „přátelského muzea“, u Neustupného se dokonce ani nepočítalo s přítomností veřejnosti, protože – konkrétně pro archeologii – jde o materiál natolik specifický, že jeho srozumitelnost je velmi umenšena, klíčivý je terénní výzkum a tezaurace, a nikoliv prezentace. Pochopitelně že každý z vědeckých oborů, jež Otakar Kirsch v prostředí muzea sleduje, má svá specifika vůči adresátovi, jimž je laický divák. V tomto směru si všimněme, jakou pozici zaujala v procesu zvědečtění muzejní práce *vlastivěda* – zbytečno snad dodávat, že samo téma „vlastivěda a muzeum“ by vydalo na samostatnou práci.

U části práce věnované dějinám umění zaujme především autorova snaha postihnout specifický československý fenomén, jimž s po roce 1945, resp. 1950 staly státní hrady a zámky jako tzv. instalované objekty; postihnout tento fenomén nikoliv deskripcí (v tomto ohledu již práce existují), ale mnohem závažnějším způsobem, kdy se hrad či zámek řízeně mění v muzeum umění a historik umění v pozici muzejního pracovníka získává naprosto novou roli ve vztahu nejen k interpretaci uměleckých děl minulých staletí, ale k jejich prezentaci formou instalace. Tu si nutně musí klást otázku (aby parafrázoval příslušný pasus z práce Otakara Kirsche), zdali dílo má hodnotu dokumentu, nebo se mu přisuzuje estetická hodnota, u níž očekáváme, že bude tím, co bude diváka/návštěvníka motivovat k návštěvě odlehlé památky.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce:

- 1) Jak by v uvažování Jiřího Neustupného mohlo vypadat *hudební muzeum* nebo *divadelní muzeum*.
- 2) Jaká byla pozice vlastivědy v padesátých letech 20. století jako cíle muzejní aktivity a zdali v následujícím desetiletí ve vztahu muzeum a vlastivěda sledujeme určitou změnu.

Shrnutí

Překládaná habilitační práce Mgr. Otakara Kirsche, Ph.D. je prací po formální stránce kvalitní, myšlenkově originální a jazykově vytříbenou, vyznačující se precizním dokladováním zaujímaných hodnotících postojů, vzešlých ze studia velkého množství tištěných pramenů, jež se autorovi staly východiskem k formulaci zcela myšlenkově autonomních odpovědí na složité otázky vztahu muzeí a věd rozvíjených na bázi historie. **Překládaná práce svým obsahem, užitými metodami a formálními znaky odpovídá nárokům kladeným na habilitační práci v oboru Historie – české dějiny.**

Brno, dne 17. března 2021

Pavel Šopák